

ΕΚΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Ἀργότερα ὅμως, πολλές ἐμπειρίες κλόνισαν σιγὰ σιγὰ ὅλη τὴν πίστη μου στὶς αἰσθήσεις. Ἐνίοτε, πύργοι ποὺ εἶχαν ἀπὸ μακριὰ στρογγυλὴ ὄψη φανερώθηκαν ἀπὸ κοντὰ τετράγωνοι,¹⁵ καὶ πελώρια ἀγάλματα στημένα στὴν κορυφή τους δὲν ἔμοιαζαν μεγάλα ἰδωμένα ἀπὸ τὸ ἔδαφος· καὶ σὲ ἀναρίθμητες ἄλλες τέτοιες περιπτώσεις συνέλαβα τίς κρίσεις ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθημάτων νὰ σφάλουν. Καὶ ὄχι μονάχα ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν, διότι τί πιὸ ἐνδόμυχο ἀπὸ τὸν πόνο μπορεῖ νὰ ὑπάρξει; Καὶ ὅμως, [77] ἄκουσα ἄλλοτε ἀνθρώπους τῶν ὁποίων εἶχε κοπεῖ ἓνα χέρι ἢ πόδι νὰ λένε ὅτι τοὺς φαινόταν ἀκόμα καμιὰ φορά νὰ αἰσθάνονται πόνο στὸ μέρος τοῦ σώματος ποὺ εἶχαν χάσει· ὡς ἐκ τούτου, μοῦ φαινόταν ὅτι οὔτε ἐγὼ μποροῦσα νὰ εἶμαι ἐντελῶς βέβαιος πὼς πονᾷ κάποιο μέλος μου, ὅσο καὶ ἂν αἰσθανόμουν πόνο σὲ αὐτό. Σὲ ὅλα τούτα προσέθεσα πρόσφατα δύο αἰτίες ἀμβολίας πολὺ γενικές. Ἡ πρώτη ἦταν ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτα ἀπὸ ὅσα αἰσθάνομαι ξύπνιος ποὺ νὰ μὴν μπορῶ καμιὰ φορά νὰ νομίσω ὅτι τὸ αἰσθάνομαι καὶ ἐνόσω κοιμᾶμαι· καὶ καθὼς δὲν πίστευα ὅτι ὅσα μοῦ φαίνεται νὰ αἰσθάνομαι κοιμισμένος ἐπείσασγονται ἐντός μου ἀπὸ πράγματα ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ μένα, δὲν ἔβλεπα γιατί νὰ τὸ πιστεύω μᾶλλον γιὰ ὅσα μοῦ φαινόταν νὰ αἰσθάνομαι ξύπνιος. Ἡ δεύτερη ἦταν ὅτι, ἀγνοώντας

15. Οἱ πύργοι ποὺ ἀπὸ μακριὰ φαίνονται στρογγυλοὶ ἀλλὰ ἀπὸ κοντὰ ἀποδεικνύονται τετράγωνοι εἶναι κλασικὸ ἐπιχείρημα τῶν σκεπτικῶν (βλ. Σέξτου Ἐμπειρικοῦ, *Πυρρώνειαι ὑποτυπώσεις*, I, 32· I, 118· II, 55).

ἀκόμα τὸν γενεσιουργό μου, ἢ ἔστω προσποιούμενος ὅτι τὸν ἀγνοοῦσα, δὲν ἔβλεπα κανένα ἐμπόδιο στὸ νὰ ἔχω συσταθεῖ ἔτσι ἀπὸ τὴ φύση ὥστε νὰ σφάλω ἀκόμα καὶ σὲ ὅσα μοῦ φαίνονται ἀληθέστατα. Ὅσο γιὰ τοὺς λόγους ποὺ μὲ ἔπεισαν παραπάνω γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, δὲν ἦταν δύσκολο νὰ τοὺς ἀντικρούσω. Πράγματι, ἀφοῦ ἡ φύση φαίνεται νὰ μὲ ὠθεῖ σὲ πολλὰ τὰ ὁποῖα ὁ Λόγος ἀποδοκιμάζει, νόμισα ὅτι ὅσα διδάσκονται ἀπὸ αὐτὴ δὲν ἀξίζουν πολλὴ ἐμπιστοσύνη. Καί, παρότι οἱ ἀντιλήψεις τῆς αἴσθησης δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ βούλησή μου, νόμισα ὅτι δὲν πρέπει νὰ συμπεραίνεται ἀπὸ τοῦτο ὅτι αὐτὲς οἱ ἀντιλήψεις πηγάζουν ἀπὸ πράγματα διαφορετικὰ ἀπὸ μένα, ἐπειδὴ μπορεῖ ἴσως νὰ ὑπάρχει στὸν ἑαυτό μου κάποια ἱκανότητα, ἂν καὶ ὄχι ἀκόμα γνωστὴ, ἢ ὁποῖα νὰ τὶς παράγει.¹⁶

Τώρα ὅμως ποὺ ἀρχίζω νὰ γνωρίζω καλύτερα τὸν ἑαυτό μου καὶ τὸν γενεσιουργό μου, δὲν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ παραδεχτῶ προπετῶς ὅλα ὅσα φαίνεται νὰ [78] λαμβάνω ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις· ἀλλὰ οὔτε καὶ ὅτι πρέπει νὰ τὰ θέσω ὅλα ἐν ἀμφιβόλῳ.

Ἐν πρώτοις, ἀφοῦ ξέρω ὅτι ὅλα ὅσα κατανοῶ σαφῶς

16. Οἱ ἐνστάσεις ποὺ διατυπώνονται στὶς δύο τελευταῖες προτάσεις, ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀξιοπιστία τῶν διδασκῶν τῆς φύσης καὶ τὴν προέλευση τῶν αἰσθητηριακῶν ἀντιλήψεων, προτάθηκαν στὸν *Τρίτο Στοχασμό* (AT, VII, 38-39· IX, 30-31). Παρακάτω θὰ ἀνασκευαστοῦν, ἀφοῦ θὰ καταδειχθεῖ κατὰ σειρά: α) Ὅτι δὲν ὑπάρχει στὸν ἑαυτό μου καμιά ἱκανότητα ποὺ νὰ παράγει τὶς ἀντιλήψεις τῶν αἰσθήσεων. β) Ὅτι γενικὰ μποροῦμε νὰ ἐμπιστευόμαστε τὶς διδασχὲς τῆς φύσης.

ΕΚΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

καὶ διακριτῶς μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ τὸν Θεὸ ἔτσι ὅπως τὰ κατανοῶ, ἀρκεῖ νὰ μπορῶ νὰ κατανοήσω σαφῶς καὶ διακριτῶς ἓνα πράγμα δίχως ἓνα ἄλλο γιὰ νὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι τὸ ἓνα εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ ἔστω μπορεῖ νὰ τεθεῖ χωριστὰ ἀπὸ τὸν Θεό· καὶ δὲν ἔχει σημασία μέσω ποιᾶς δύναμης γίνεται τοῦτο γιὰ νὰ κρίνουμε ὅτι ἐκεῖνα εἶναι διαφορετικά.¹⁷ Ξέροντας ἐπομένως ὅτι ὑπάρχω, καὶ διαπιστώνοντας ἐν τῷ μεταξὺ ὅτι τὸ μόνο ποὺ ἀνήκει αὐτόχρημα στὴ φύση ἢ στὴν οὐσία μου εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι εἶμαι σκεπτόμενο πράγμα, συμπεραίνω ὀρθὰ ὅτι ἡ οὐσία μου συνίσταται σὲ τοῦτο μόνο: ὅτι εἶμαι σκεπτόμενο πράγμα.¹⁸ Ἴσως (ἢ μᾶλλον βεβαιότατα, ὅπως θὰ πῶ σὲ λίγο) ἔχω ἓνα σῶμα ποὺ εἶναι ἐξαιρετικὰ στενὰ συνδεδεμένο μαζί μου. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχω ἐπίσης, ἀφ' ἑνός, μιὰ σαφὴ καὶ διακριτὴ ἰδέα τοῦ ἑαυτοῦ μου, καθόσον εἶμαι μονάχα σκεπτόμενο πράγμα, μὴ ἐκτατό, καί, ἀφ' ἑτέρου, μιὰ διακριτὴ ἰδέα τοῦ σώματος, καθόσον εἶναι μονάχα ἐκτατό πράγμα, μὴ σκεπτόμενο, εἶναι βέβαιο ὅτι εἶμαι ἀληθινὰ διακριτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα μου, καὶ μπορῶ νὰ ὑπάρξω δίχως αὐτό.¹⁹

17. Βλ. *Συνομιλία μετὸν Μπούρμαν* (ΑΤ, V, 163).

18. «...ὅτι εἶμαι ἓνα πράγμα ποὺ σκέπτεται, ἢ μιὰ ἐπόσταση τῆς ὁποίας ὅλη ἡ οὐσία ἢ ἡ φύση δὲν εἶναι παρὰ τὸ σκέπτεσθαι».

19. «...εἶναι βέβαιο ὅτι αὐτὸ τὸ ἐγώ, δηλαδὴ ἡ ψυχὴ μου, διὰ τῆς ὁποίας εἶμαι αὐτὸ ποὺ εἶμαι, εἶναι ὀλιγὰ καὶ ἀληθινὰ διακριτὸ ἀπὸ τὸ σῶμα μου, καὶ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς αὐτό». Πρβλ. *Λόγοι...*, Πρόταση IV. Οἱ Στοχασμοὶ ἄρχισαν μετὰ τὴν προσπάθεια τοῦ σκεπτόμενου ἐγὼ νὰ ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα. Τώρα ἦρθε ἡ ὥρα τῆς ἐπανασύνδεσης, ἡ ὁποία ὥστόσο σὲ καμιά περίπτωσιν δὲν

Ἐπιπλέον, ἀνακαλύπτω μέσα μου τὶς ἱκανότητες ὀρισμένων εἰδικῶν τρόπων τοῦ σκέπτεσθαι,²⁰ ἥτοι τὶς ἱκανότητες τοῦ φαντάζεσθαι καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι, χωρὶς τὶς ὁποῖες μπορῶ νὰ μὲ νοήσω ὀλόκληρο σαφῶς καὶ διακριτῶς, ἀλλὰ ὄχι ἀντιστρόφως καὶ ἐκεῖνες χωρὶς ἐμένα, τουτέστιν χωρὶς μιὰ νοούσα ὑπόσταση στὴν ὁποία ἐνυπάρχουν· διότι περιλαμβάνουν κάποια νόηση²¹ στὸ μορφικὸ ἐννόημά* τους, ὅθεν ἀντιλαμβάνομαι ὅτι διακρίνονται ἀπὸ μένα ὅπως οἱ τρόποι ἀπὸ τὸ πράγμα.²² Ἐπίσης, ἀναγνωρίζω ὀρισμένες ἄλλες ἱκανότητες, ὅπως τὴν ἀλλαγὴ τύπου, τὴν περιβολὴ διαφόρων σχημάτων, καὶ ἄλλες παρόμοιες, οἱ ὁποῖες δὲν μποροῦν νὰ νοηθοῦν περισσότερο ἀπὸ τὶς προηγούμενες δίχως [79] κάποια ὑπόσταση στὴν ὁποία ἐνυπάρχουν, καὶ δίχως τὴν ὁποία δὲν μποροῦν νὰ υπάρξουν· ἀλλὰ εἶναι πρόδηλο ὅτι, ἂν μὲν ὑπάρχουν, πρέπει νὰ ἐνυπάρχουν σὲ μιὰ σωματικὴ ἢ ἐκτατὴ ὑπόσταση, καὶ ὄχι σὲ μιὰ νοούσα,

θὰ φτάσει μέχρι τὴν πλήρη συγχώνευση. Ἡ σύνδεση τοῦ πνεύματος μὲ τὸ σῶμα δὲν ἀκυρώνει καθόλου τὸν διακριτὸ χαρακτήρα καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο.

20. «Ἐπιπλέον, βρίσκω μέσα μου πολλὰ ἰδιαιτέρες καὶ διακριτὲς ἀπὸ μένα ἱκανότητες τοῦ σκέπτεσθαι...»

21. Ἐδῶ ὁ ὅρος νόηση χρησιμοποιεῖται μὲ εὐρύτερη ἔννοια, ὡς συνώνυμο τῆς γνωστικῆς ἱκανότητος.

22. «...διότι στὴν ἔννοια ποὺ ἔχουμε γιὰ τὶς ἱκανότητες αὐτὲς ἢ (γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τοὺς ὅρους τῆς Σχολῆς) στὸ μορφικὸ ἐννόημά τους, περιλαμβάνουν κάποιο εἶδος νόησης: ὅθεν συλλαμβάνω ὅτι εἶναι διακριτὲς ἀπὸ μένα, ὅπως τὰ σχήματα, οἱ κινήσεις καὶ οἱ ἄλλοι τρόποι ἢ τὰ συμβεβηκότα τῶν σωμάτων εἶναι διακριτὰ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σώματα ποὺ τὰ στηρίζουν».

ΕΚΤΟΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

ἐπειδὴ στὸ σαφές καὶ διακριτὸ ἐννόημά τους περιέχεται κάποια ἔκταση, ἀλλὰ ἀπολύτως καμιὰ νόηση. Τώρα ὅμως, ὑπάρχει μὲν μέσα μου μιὰ ὀρισμένη παθητικὴ ἰκανότητα αἰσθησης, ἥτοι παραλαβῆς καὶ γνώσης τῶν ἰδεῶν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἦταν ἐντελῶς ἄχρηστη ἂν δὲν ὑπῆρχε ἐπίσης, εἴτε μέσα μου εἴτε σὲ κάποιον ἄλλο, μιὰ ἐνεργητικὴ ἰκανότητα ποὺ νὰ τίς παράγει ἢ νὰ τίς φτειάχνει. Μὰ τούτη ἀσφαλῶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι στὸν ἑαυτό μου, ἐπειδὴ δὲν προϋποθέτει αὐτόχρονα καμιὰ νόηση, καὶ οἱ ιδέες αὐτὲς παράγονται χωρὶς τὴ σύμπραξή μου, καὶ συχνὰ μάλιστα ἄθελά μου.²³ Ἀπομένει ἄρα ὅτι εἶναι σὲ κάποια ὑπόσταση διαφορετικὴ ἀπὸ μένα, στὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐνυπάρχει μορφικὰ ἢ ὑπεροχικὰ ὅλη ἡ πραγματικότητα ποὺ εἶναι ἀντικειμενικὰ στὶς ιδέες ποὺ παράγονται ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἰκανότητα (ὅπως διαπίστωσα ἤδη παραπάνω)· καὶ τοῦτο, εἴτε ἡ ὑπόσταση αὐτὴ εἶναι σῶμα, ἥτοι μιὰ σωματικὴ φύση ποὺ περιέχει μορφικὰ ὅλα ὅσα περιέχονται στὶς ιδέες ἀντικειμενικὰ,²⁴ εἴτε ὁ Θεός, ἢ κάποιο εὐγενέστερο τοῦ σώματος δημιουργήμα, τὸ ὁποῖο τὰ περιέχει ὑπεροχικὰ. Μὰ ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πλανερὸς, εἶναι πέρα γιὰ πέρα πρόδηλο ὅτι

23. «Μὰ αὐτὴ ἡ ἐνεργητικὴ ἰκανότητα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σὲ μένα καθόσον δὲν εἶμαι παρὰ ἓνα πράγμα ποὺ σκέπτεται, ἀφοῦ δὲν προϋποθέτει διόλου τὴ σκέψη μου, καὶ οἱ ιδέες ἐκεῖνες ἀπεικονίζονται συχνὰ σὲ μένα χωρὶς καθόλου νὰ συμβάλλω σὲ αὐτὸ καὶ συχνὰ μάλιστα ἐνάντια στὴ θέλησή μου».

24. «...ἥτοι μιὰ σωματικὴ φύση στὴν ὁποία περιέχεται μορφικὰ καὶ πραγματικὰ ὅ,τι εἶναι ἀντικειμενικὰ ἢ κατ' ἀπεικόνιση στὶς ιδέες...»

δὲν μοῦ ἐμβάλλει αὐτὲς τὶς ἰδέες ἄμεσα δι' ἑαυτοῦ, οὔτε ἐπίσης διαμέσου κάποιου δημιουργήματος στὸ ὁποῖο ἡ ἀντικειμενικὴ πραγματικότητά τους δὲν περιέχεται μορφικὰ ἀλλὰ μονάχα ὑπεροχικὰ. Πράγματι, ἀφοῦ δὲν μοῦ ἔδωσε καμιὰ ἀπολύτως ἰκανότητα γιὰ νὰ ἀναγνωρίσω κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ἀντιθέτως μεγάλη [80] κλίση νὰ πιστεύω ὅτι οἱ ἰδέες ἐκπορεύονται ἀπὸ σωματικὰ πράγματα, δὲν βλέπω πῶς θὰ μπορούσε νὰ κατανοηθεῖ ὅτι δὲν εἶναι πλανερὸς ἂν ἐκπορεύονταν ἀπὸ ἄλλοῦ, καὶ ὄχι ἀπὸ σωματικὰ πράγματα.²⁵ Ἐπομένως, τὰ σωματικὰ πράγματα ὑπάρχουν.²⁶ Ἴσως ὁμοίως νὰ μὴν ὑπάρχουν ὅλα ὅπως ἀκριβῶς τὰ καταλαμβάνω μὲ τὶς αἰσθήσεις, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ κατάληψη τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἐν πολλοῖς ἐξαιρετικὰ ἀσαφὴς καὶ

25. «...δὲν βλέπω πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ τοῦ συγχωρέσουμε τὴν ἀπάτη, ἂν πράγματι αὐτὲς οἱ ἰδέες ἐκκινούσαν ἢ παράγονταν ἀπὸ αἷτια ἄλλα ἀπὸ τὰ σωματικὰ πράγματα».

26. Παρέχεται ἐντέλει ἐδῶ ἡ ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξῆς σωματικῶν πραγμάτων, ἀπόδειξη ποὺ ὀργανώνεται ὡς ἑξῆς: Ἔχω μέσα μου ἰδέες αἰσθητῶν πραγμάτων. Οἱ ἰδέες αὐτὲς μπορεῖ νὰ παράγονται ἢ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἢ ἀπὸ τὸν Θεό, ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλα μὴ σωματικὰ πράγματα, ἢ τέλος ἀπὸ σωματικὰ πράγματα. Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ παράγονται ἀπὸ μένα, οὔτε ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε ἀπὸ ἄλλα μὴ σωματικὰ πράγματα. Ἀπομένει λοιπὸν ὅτι προέρχονται ἀπὸ σωματικὰ πράγματα. Ἄρα ὑπάρχουν σωματικὰ πράγματα. Δεδομένου ὅτι αὐτὴ ἡ ἀπόδειξη προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴ φιλαλήθεια τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀρθρωθεῖ ἐρήμην τῶν συμπερασμάτων τοῦ Τρίτου, Τέταρτου καὶ Πέμπτου Στοχασμοῦ. Ἡ ἀνάβαση ἀπὸ τὰ σωματικὰ πράγματα πρὸς τὸν Θεὸ δὲν ἦταν ἀναγκαία μόνο γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ γίνουν γνωστὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

συγκεχυμένη· ἀλλὰ ὅλα ἐκεῖνα ἔστω πού νοῶ σαφῶς καὶ διακριτῶς, τουτέστιν ὅλα ἐκεῖνα, ἰδωμένα γενικά, πού περιλαμβάνονται στὸ ἀντικείμενο τῶν καθαρῶν Μαθηματικῶν, εἶναι στὰ σωματικά πράγματα.

Ἀναφορικὰ ὅμως μὲ τὰ ὑπόλοιπα, τὰ ὁποῖα εἴτε εἶναι ἐπιμέρους μονάχα, ὅπως ὅτι ὁ ἥλιος ἔχει τὸ τάδε μέγεθος ἢ σχῆμα, κτλ., εἴτε νοοῦνται λιγότερο σαφῶς, ὅπως τὸ φῶς, ὁ ἦχος, ὁ πόνος κ.τ.ό., εἶναι ἐξαιρετικά ἀμφίβολα καὶ ἀβέβαια. Ὡστόσο, τὸ ἴδιο τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πλανερὸς, καὶ συνεπῶς ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεθεῖ κάποιο ψεῦδος στίς γνώμες μου χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἐπίσης μέσα μου κάποια ἰκανότητα χορηγημένη ἀπὸ αὐτὸν γιὰ νὰ τὸ διορθώσω, μοῦ δίνει τὴ βέβαιη ἐλπίδα ὅτι μπορῶ νὰ φτάσω τὴν ἀλήθεια ἀκόμα καὶ σὲ αὐτά. Καί, ἀσφαλῶς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅλες οἱ διδαχὲς τῆς φύσης ἔχουν κάποια ἀλήθεια. Πράγματι, διὰ τοῦ ὅρου φύση, ἰδωμένη γενικά, δὲν ἐννοῶ τώρα τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἢ τὴν καθιδρυμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ διάταξη τῶν δημιουργημένων πραγμάτων· καί, μιλώντας γιὰ τὴ φύση μου ειδικά, τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴ συναρμογὴ ὅλων ὅσα μοῦ χορήγησε ὁ Θεός.

Ὅμως αὐτὴ ἡ φύση δὲν μοῦ διδάσκει τίποτα εὐκρινέστερο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχω ἓνα σῶμα πού ὑποφέρει ὅταν αἰσθάνομαι πόνο, πού χρειάζεται τροφή ἢ ποτὸ ὅταν πᾶσχω ἀπὸ πείνα ἢ δίψα, κ.τ.ό.: ἐπομένως, δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλω ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀλήθεια ἐδῶ.

Ἡ φύση ἐπίσης διδάσκει, μέσω αὐτῶν τῶν αἰσθη- [81] μάτων πόνου, πείνας, δίψας κτλ., ὅτι δὲν παρίσταμαι μονάχα στὸ σῶμα μου ὅπως παρίσταται ἓνας πλοηγὸς